

Buitengewone Vergadering van 23 Mei 1917 te 's-Gravenhage.

Voorzitter de gep. Luitenant-Generaal J. DE WAAL.

De VOORZITTER: Mijne Heeren. Het is voor mij een buitengewoon voorrecht deze buitengewone vergadering te kunnen openen met in de eerste plaats een hartelijk welkom toete roepen aan de Inlandsche Deputatie van het comité „Indië Weerbaar”, die wel zoo vriendelijk is geweest gevolg te willen geven aan onze uitnoodiging, om vanavond deze vergadering bij te wonen. Voorts tot de hier aanwezige afgevaardigden van de vereenigingen „Ons Leger” en „Onze Vloot”, de „Marinevereeniging”, de besturen van „Oost en West”, van „Moederland en Koloniën”, van de „Ned. Indische Bestuurs Academie”, van de „Vereeniging van Ambtenaren van Binnenlandsch Bestuur”, en tot de overigen, die hier tegenwoordig zijn.

U allen deel ik hierbij mede, dat de aanleiding tot het houden van deze buitengewone vergadering is geweest eene vraag, tot mij gericht, of het voor den Heer VAN HINLOOPEN LABBERTON mogelijk zou kunnen zijn in „Krijgswetenschap” een woord te spreken over de militie welke zal worden ingevoerd in Nederlandsch-Indië, of althans het voornemen daartoe bestaat. Het Bestuur is met warmte op dit denkbeeld ingegaan en het resultaat van het daarop gevolgde overleg is de bijeenkomst van hedenavond.

Weliswaar, is het een avond, welke valt buiten het gewone werkjaar, dat met 30 April is afgesloten, maar, waar het hier betreft een onderwerp van zoo buitengewoon nationaal belang, zoowel voor Nederland als voor Nederlandsch-Indië, daar is de behandeling ervan op een buitengewone vergadering zeer gerechtvaardigd te achten.

Ik begin dan ook met, uit naam van het Bestuur, den Heer VAN HINLOOPEN LABBERTON dank te betuigen, dat hij wel het woord op deze buitengewone vergadering wil voeren,

om ons, die hier wonen in een heel ander klimaat dan in Indië, bekend te maken met verschillende zaken, waarop de aandacht gevestigd en waarmede rekening gehouden zal moeten worden bij invoering van het middel, dat Indië Weerbaar moet maken, niet alleen op militair maar ook op allerlei gebied. Die weerbaarmaking van Indië is in onze Vereeniging een onderwerp van bijzondere belangstelling geweest, zooals de besprekingen in verschillende vergaderingen het bewijs hebben geleverd.

Weinig had ik kunnen vermoeden, dat, toen in de laatste vergadering de Kapitein CRAMER van den Generalen Staf van het Ned.-Ind. Leger werd gekozen tot bestuurslid en hij die benoeming welwillend aanvaardde, hij reeds zoo spoedig daarna als zoodanig de Deputatie „Indië Weerbaar” bij ons zoude inleiden. Voor die belangstelling en bewezen dienst breng ik hem reeds nu dank en spreek ik tevens de hoop uit, dat hij zal voortgaan op den ingeslagen weg om de Indische belangen in „Krijgswetenschap” te behartigen en te bevorderen.

Het Bestuur heeft gemeend goed te doen met de namen van de leden der Deputatie op de achterzijde van het convocatiebiljet te doen vermelden, opdat men goed wete, welke die personen zijn n.l. de Heeren PANGERAN ARIO KOESOEMO DININGRAT, broeder van Z. H. den Sultan van Solo, RADEN TOEMENGGONG DANOE SOEGONDO, regent van Magelang, MAS NGABEHI DWIDJO SEWOJO, bestuurslid van „Boedi Oetomo”, onderwijzer in de Javaansche taal, ABDOEL MOEIS, journalist, ondervoorzitter Centrale Sarikat Islam, D. VAN HINLOOPEN LABBERTON, leeraar aan de Bestuurschool te Batavia, P. LAOH, handels-employé, vertegenwoordiger van de Perserikatan Minahassa, en W. V. RHEMREV, kapitein der infanterie N.-I. leger, vertegenwoordiger der Europeesche gemeenten.

Het doet mij leed, dat van hen twee personen afwezig zijn, n.l. de Heeren ABDOEL MOEIS, die door ziekte verhinderd is tegenwoordig te zijn, en de kapitein RHEMREV, die door andere bezigheden is verhinderd.

Ik hoop intusschen, dat bij alle afgevaardigden de overtuiging zal worden gevestigd, dat onze Vereeniging er naar

streeft, mede te werken tot het bereiken van eene goede oplossing van het zoo belangrijke vraagstuk, dat heden avond zal worden behandeld, en dat het aanleiding moge geven, om ook een enkel woord te zeggen, in aansluiting aan hetgeen de Heer VAN HINLOOPEN LABBERTON ons zal mededeelen.

Ik geef nu het woord aan den Heer VAN HINLOOPEN LABBERTON voor zijne voordracht over:

De invoering van eene militie in Indië, welke rekening houdt met het karakter van den Inlander en de stroomingen in de Inlandsche Maatschappij.

De Heer D. VAN HINLOOPEN LABBERTON: Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren!

Op Koninginsverjaardag, den 31sten Augustus van het afgelopen jaar, zijn op initiatief van het Comité „Indië Weerbaar”, waarin naast Mr. H. s' JACOB, Voorzitter van de Kamer van Koophandel te Batavia, vele eminente ingezetenen van Nederlandsch-Indië zitting hadden, tienduizende en nogmaals tienduizende Indische onderdanen van H. M. op de hoofdplaatsen bijeengestroomd om hunne instemming te betuigen met de Weerbaarheidsmotie welke, zooals bekend was, in Nederland aan H. M. de Koningin zelve, den Minister van Koloniën en de Staten-Generaal zou worden overhandigd en in Indië aan H. Ms. vertegenwoordiger, den Gouverneur-Generaal, Graaf VAN LIMBURG STYRUM, op dien eigen dag zou worden aangeboden.

Bedoelde motie luidt als volgt:

De vergadering van Ingezetenen van Nederlandsch-Indië van alle Rassen, bijeengekomen op 31 Augustus 1916,

Overwegende: dat de Weerbaarheid van Nederlandsch-Indië tegen eene mogelijke vijandelijke aanranding een dringende en onafwijsbare eisch is, gesteld door de behoefte aan zekerheid in de toekomst voor een snelle en regelmatige ontwikkeling van land en volk en erkend door ingezetenen van allen landaard zonder onderscheid; dat de ervaring van hetgeen in de laatste twee jaren

op het wereldtooneel is voorgevallen aan de volken de dringende les voorhoudt om weerbaar te zijn en, gereed, zoo noodig, alleen op eigen kracht te steunen ter handhaving van hunne zelfstandigheid;

dat de tegenwoordige staat van weerbaarheid van Nederlandsch-Indië bij allen, die zich verzetten tegen de gedachte aan eene mogelijke overweldiging met alle noodlottige gevolgen daarvan, slechts een gevoel van onvoldaanheid en onrust vermag in te boezemen;

spreekt als hare vaststaande overtuiging uit, dat het een levensbelang is om Nederlandsch-Indië tijdig en afdoende zoo ter zee als te land in staat van weerbaarheid te brengen;

vleit zich met de hoop, dat deze uitspraak weerklank moge vinden bij de Kroon, de Regeering en de Staten-Generaal bij de tenuitvoerlegging van de reeds ter hand genomen taak om Nederlandsch-Indië weerbaar te maken en

noodigt het Comité Indië Weerbaar uit van haar besluit mededeeling te doen in Nederland aan Hare Majesteit de Koningin, Zijne Excellentie den Minister van Koloniën en de Staten-Generaal en in Nederlandsch-Indië aan Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal.

Zij was lang van te voren bekend gemaakt in de Nederlandsche en de Inlandsche talen, instemming ermede was vooraf gevraagd en verkregen van tal van Europeesche zoowel als Inlandsche vereenigingen, welke hunne afgevaardigden ter vergadering hadden gezonden om van die instemming getuigenis af te leggen, terwijl zeer uitvoerige besprekingen en debatten, vooral in de Maleische en de Javaansche pers, vele enthousiaste en stormachtige vergaderingen de gemoederen hadden beroerd. Het is dus dwaasheid om als de in Zwitserland wonende oud-generaal VAN DER MAATEN doet, met een helaas maar al te Hollandschen sneer te zeggen, dat aan zulke vergaderingen van leegloopers naar zijn ervaring maar weinig waarde zou zijn te hechten, of als de weinig bezonnen journalist H. J. VERMEER, die zelfs verklaarde op zulk een vergadering maar te hebben

meegejuicht zonder een woord te hebben verstaan, te veronderstellen, dat ook de andere aanwezigen niet zouden hebben geweten waar het om ging. Aan die vergaderingen toch was meer voorafgegaan dan zulke oppervlakkige beoordeelaars bevroeden. Er waren daar vertegenwoordigers van de groote en grootste volksvereenigingen, die na rijp en zorgvuldig overleg beslist partij hadden gekozen en zoo voor als na den 31sten Augustus hun standpunt op volksvergaderingen aan weer andere tienduizenden hunner partijgenooten hebben uiteengezet.

Spreker zelf heeft op verzoek van het hoofdcomité te Batavia, en in overleg met de Semarangsche en Soerabajasche comités, tot twee malen toe geheel Java afgereisd en van den eenen dag op den anderen aan honderden belangstellenden in de landstaal de actie toegelicht. De Heer **ABDOEL MOËIS** heeft in zijn courant „de Kaoem Moeda” en op vergaderingen van duizende zijner partijgenooten geheel West-Java er mede doordrongen. De Heer **DWINJO SÉWOJO** had reeds twee jaren te voren geheel Java bereisd en in al zijne Boedi-Oetomo afdeelingen de vraag besproken, wat er gedaan zou kunnen worden om het Gouvernement bij te staan als Indië in den krijg betrokken werd en om aan den onrustbarenden staat van weerloosheid van Indië een einde te maken. Op het groote Boedi-Oetomo congres te Bandoeng in Augustus 1915 en het reuzen Sarikat-Islam congres van 17—26 Juni 1916, dat den naam zal houden van „Eerste nationaal congres”, waren besliste uitspraken ten gunste van een Weerbaar Indië gedaan met aanvaarding van den dienstplicht. De Heer **DANOE SOEGONDO**, Regent van Magelang, heeft in en buiten zijn regentschap reeds jaren voor de invoering van eene militie gepleit en bij de Regeering op het nemen van maatregelen aangedrongen, en de Pangéran **Koesoemo-Diningrat** heeft voor de weerbaarmaking van Indië, onder Nederlands leiding, in en buiten de Vorstenlanden zijn gezaghebbend woord doen gelden. En nu wijs ik nog maar op het werk van de enkelen die hier zijn als leden van de Deputatie „Indië Weerbaar”, maar die allen, elk op zijn gebied, in Indië zoovele medestrijders en medestanders

hadden voor deze zaak. Ik noem mannen als Tjokro Aminoto, Sardjo Widjono, Ardiwinata en zoovele anderen.

Neen, Java heeft geweten toen het zich uitsprak op den 31sten Augustus 1916, wat het deed. Die dag was een aanvaarding van de saamhoorigheid van Indië en Nederland, de erkenning dat Indië Hollands leiding begeert, en het voortduren van den band onmisbaar acht tot bereiking van het gemeenschappelijk doel.

Niet dat er ook geen tegenstanders zouden zijn: het getuigenis ten gunste van de actie hadde immers geen waarde gehad, zoo er geen weerstand te breken ware geweest. De tegenstand kwam van verschillende zijden, maar — helaas — vooral de Europeesche volbloed Hollandsche socialisten, te kwader ure naar Indië verdwaald, hebben alles in het werk gesteld om de bevolking en de Indo's op te ruien tegen het Nederlandsch gezag en de bedoelingen van het comité verdacht te maken. Vooral bij de revolutionaire Indo-vereeniging Insulinde had dit stoken succes, en jammer genoeg gaf de domme hoera-actie van enkele ondoordachte voorstanders van de weerbaarmaking, die Indië maar steeds als een wingewest en een uitbuitingsobject beschouwd schijnen te willen zien, gesteund door verbittering wekkende organen als het beruchte „Nieuws van den Dag voor N. I.", die geen gelegenheid voorbij kunnen laten gaan om de inboorlingen te honen en te sarren en hen in hun eigen land voortdurend te beleedigen tot zelfstreeling van Nederlandsche hoogmoed en overheerscherswaan, maar al te veel wapens in handen van hen die de eerlijke opheffingspolitiek door de Regeering in de laatste decennia aanvaard, verdacht trachten te maken om desbewust af te sturen op revolutie en verbreking van den band tusschen Indië en Nederland, eene afscheiding die voor de ontwikkeling van Indië, maar in de eerste plaats voor de toekomst der Indo-Europeanen zelf, noodlottig zou zijn.

Ook onder en door de Chineezzen, vooral met behulp van de Maleisch-Chineesche pers is heel veel gestookt, zowel door Chineesche imperialisten als in pro-Japanschen zin. Door een zeer onoordeelkundige onderwijspolitiek, door de te lange onthouding van hooger onderwijs aan Indië, door

de veel te lange handhaving van uitzonderingsbepalingen te kunnen aanzien, en het te lang doen voortduren van het dualistisch stelsel van wetgeving, zijn de Tiong Hoa's te veel vervreemd om dadelijk maar vertrouwen te stellen in Nederlands kunnen, en vooral in Nederlands willen. Er zullen daden en spoedige daden noodig zijn om ook deze belangrijke en nijvere bevolkingsgroep terug te winnen.

Het zijn diezelfde daden, waaraan behoefte is om het vertrouwen der Inlandsche bevolkingen in de Driekleur te versterken en duurzaam te behouden.

Het is dit vertrouwen, dat door de groote Inlandsche vereenigingen en door de vele tienduizendtallen welke unaniem de Motie van 31 Augustus 1916 aanvaardden, op grootsche wijze is uitgesproken.

De afvaardiging van voormannen dezer vereenigingen tot eene Inlandsche Deputatie tot overhandiging der Motie aan Haar in Wie de eenheid van Indië en Nederland is gesymboliseerd, is de bezegeling van de bereidwilligheid om lief en leed met Nederland te deelen, om zij aan zij de Driekleur te verdedigen tegen elken aanval, een oprecht blijk van vertrouwen in Nederland's willen en kunnen.

Door het Comité „Indië Weerbaar” afgevaardigd als zijn vertegenwoordiger bij de Deputatie en als geleider van de oorspronkelijk uitsluitend Inlandsche deputatie, dien ik voorop te stellen, dat de taak dier deputatie als zoodanig zich bepaalt tot de overbrenging van de Weerbaarheidsmotie, en dat deze taak niet omvat het aanbevelen van eenig stelsel van defensie of van eenige gedragslijn, welke door de Regeering zou kunnen worden gevolgd. Indien ik dus hier thans gevolg geef aan de zoo vereerende uitnoodiging van uw bestuur om het onderwerp, dat ons hedenavond zal bezighouden, in te leiden, daar dient voorop te staan dat ik voor het volgende niet qualitate qua maar geheel persoonlijk aansprakelijk ben. Als niet-beroepsofficier, — want dat ik heden in uniform voor u sta is slechts om u te toonen, dat ik uit vrijen wil bereid ben bevonden ook zelf op te komen voor wat ik aanbeval, — zal ik mij onthouden van de technische uitwerking van detailkwesties om

mij tot de hoofdlijnen te bepalen. De omstandigheid, dat ik ruim twintig jaren met en onder de Indonesiërs heb geleefd, met hen hun talen sprekende, hun denken mede denkende en hun letteren bestudeerende, met een open oog en medevoelend hart hunne strevingen en aspiraties volgende en helpende deze zoo goed mogelijk te verwezenlijken, daar ik in mij als Nederlander de roeping en de plicht gevoel om Nederlands naam groot en geliefd te doen zijn in Nederlandsch-Indië, die omstandigheid kan mij wellicht eenig recht van medespreken geven ten aanzien van de vraag, hoe in Indië een volksleger te scheppen zou zijn, rekening houdende met het karakter van den Inlander en de stroomingen in de Inlandsche maatschappij. Toen bij het uitbreken van den heilloozen wereldoorlog het Goddank tot dusver ontweken gevaar bestond voor aantasting van den haast onbeschermden Indischen Archipel, heb ik tegenover Regeeringsvrienden mij sterk gemaakt in staat te zijn een paar honderdduizend man op de been te doen komen om, hoe slecht bewapend ook, mede te helpen tot handhaving van Indië's integriteit tegen een dreigenden aanval van buiten. Ons is de tijd gebleven om kalmer het vraagstuk onder de oogen te zien en meer stelselmatig de noodige voorbereidende maatregelen te treffen. Er mag niet worden gedraald dezen tijd te benutten voor de weerbaarmaking. In de inmiddels verloopene jaren heb ik de zaak van alle kanten bezien, met belangstelling kennis genomen van hetgeen daarover gepubliceerd werd, en veel geleerd door bespreking met deskundige vrienden bij land- en zee-macht. Ook uit de hedenavond te wachten debatten hopen mijne vrienden en ik ons voordeel te doen tot bepaling van onze gedragslijn, wanneer de militaire weerbaarmaking verwezenlijkt worden zal. Immers wij zullen met onze medestanders in den voor Indië tot stand komenden Volksraad over Indië's defensie een woordje hebben mede te spreken.

In het ondervolgende wordt getracht te schetsen hoe ons woord zal luiden.

Wij zullen trachten onze denkbeelden te verwezenlijken,

en deze uiteenzettingen zijn dus meer dan de meening van een mijnheer X of IJ, zij zijn deel van de associatie-politiek door ons voorgestaan, zij vormen in aanleg een Indisch defensie-program.

Voor de verdediging van Indië tegen een aanval van buiten is, dit zijn wij met de Staatscommissie van 1912 eens, in eerste linie noodig eene zoo krachtig mogelijke *vloot*. De daarvoor als ruggegraat dienende slagkruisers zullen zoo spoedig mogelijk van stapel moeten loopen. Niet alleen door aankoop van buiten af mag in deze behoefte worden voorzien, doch het Koninkrijk der Nederlanden moet zelf over de werven en de bouwmeesters voor de grootste en de kleinste vaartuigen beschikken.

Voor zulke werven dient gezocht binnen het Rijk, en daartoe mag allereerst het oog gevestigd op de mogelijkheden van allerlei aard, welke onze Archipel voor de vestiging van oorlogswerven biedt. Men beginne niet met te zeggen, dat het niet kan, maar men ga ten spoedigste over tot het benoemen van eene commissie van vóóronderzoek als door den overste P. VAN DER HAAS in diens wellicht aan sommigen Uwer, maar althans aan de Regeering bekende voorstellen, bedoeld.

Insulinde ligt gunstig als geen ander gebied voor reuzenscheepswerven, voor den verkoop dier schepen naar elders evenzeer als voor den aankoop van machinedeelen en materiaal, dat nog niet dadelijk zelfstandig is te fabricceeren. Maar ook daar moet het naar toe. Wij mogen ons niet door de burens in Japan en Australië de loef laten afsteken, maar wij *moeten*, het koste wat het wil, onze eigen staalindustrie scheppen op den duur.

Trouwens wie reuzen-schepen bouwt, industrialiseert naar alle opzichten: werven, houtwerken, touw, koper, ijzer alles komt daaraan te pas. Het scheppen van een scheepsbouw-industrie in Indië is geen utopie. Ik ben er van overtuigd, dat Japan, Australië of Amerika, het ons te gelegenertijd zullen bewijzen als Nederlands intellect en Nederlands ondernemingsgeest bij voortdoring tekort schieten.

De huidige oorlog heeft voorts geleerd, dat aan onderzeeërs

zeker een veel grootere plaats toekomt dan de staatscommissie er nog aan toekende. Deze dienen onverwijld te worden aangeschaft en aangebouwd in zoo groot mogelijk aantal. De volksraad zal ongetwijfeld hiertoe elk crediet toestaan. De aanbouw van vliegtuigen in Indië dient onmiddellijk op groote schaal ter hand genomen te worden.

Wij hebben daarvoor alle materialen en de motoren moeten voorloopig toch van elders betrokken worden. De tijd van proefnemingen met anderhalf vliegtuig in Indië ligt zelfs voor den meest bedachtzamen Hollander al ver genoeg achter ons, om nu de zaak met Hollandsche degelijkheid aan te pakken. Ramingen van benoodigde aantallen behoeven hier evenmin als bij de onderzeeërs gemaakt te worden. Men beginne te maken, wat er maar geproduceerd kan worden. Voor het overbrengen van een filiaal van TROMPENBURG, of een ander, naar Indië behoeft het einde van de blokkade van Nederlands zeeën geenszins te worden afgewacht. Ook niet voor 't geen er verder bij het vlootplan der staatscommissie behoort, zooals het in verband met de ervaringen van dezen krijg gewijzigd en aangevuld kan worden, beginne men met krachtige hand aan de verwezenlijking.

Ten aanzien van de vlootbasis in Indië worde onmiddellijk en uitdrukkelijk besloten tot aanvaarding van een centrale vlootbasis in straat Soenda, volgens het geniale denkbeeld van generaal DE GREVE op zulk een gelukkige wijze gemendeerd en aangevuld door Majoor W. C. HOLLE. Een dubbel bruggenhoofd aan straat Soenda met industrieel centrum achter Poelo Merak en elektrische krachttoevoer van het Dano-meer. Straat Soenda het centrale steunpunt en krachtsmiddelpunt van den Archipel met twee krachtlijnen: de Javaspoorweg en, laat ons hopen spoedig, de overlangsche Soematrabaan. De straat Soenda-baaien, de baai van Banten, de bochten van Krawang en Tjerebon, de Karimon-djawa-archipel en wat er verder in aanmerking komt als onderzeeërsstation ingericht. Nevenbasis voor de vloot in Soerabaja, Riau-archipel, Soela-eilanden, Halémahéra, Timoer, of waar dit bij het eindopmaken der defensie-plannen noodig blijkt.

In samenwerking met de vloot dan een krachtig leger. De vraag leger of vloot bestaat voor ons niet. Wij zeggen een krachtig leger en een sterke vloot zijn beide onontbeerlijk. De vraag of alléén Java of ook de andere eilanden verdedigd moeten worden is voor ons in beginsel geen alternatief. De Indische Archipel is voor ons één saamhoorend geheel, waarvan de ongerepte integriteit met alle beschikbare middelen dient te worden gehandhaafd. Welke deelen op een gegeven oogenblik praktisch verdedigbaar zullen zijn is een vraag van gereedheid en opportuniteit. Dat Java daarbij als de kern en de sleutel van den Archipel het langst en het hardnekkigst zal moeten worden vastgehouden behoeft geen betoog, al zou het b.v. denkbaar zijn, dat een beslissende strijd, om Java te sparen, op een ander eiland wordt uitgestreden. Een „algemeen defensieplan” moet, ook voor de landsverdediging, den heelen Archipel omvatten. Al wat prijs gegeven wordt, is slechts tijdelijk prijs gegeven maar om het zoo spoedig mogelijk te herwinnen. Vandaar dan ook, dat de Indische weerplicht *algemeen* zal moeten zijn, in beginsel alle eilanden en alle bevolkingsgroepen omvattend, met vrijlating van den Gouverneur-Generaal in overeenstemming met den Volksraad om de weerplicht daadwerkelijk in te voeren in die gebiedsdeelen waar dit mogelijk en noodig blijkt.

Bij de uitvoering van de weerplichtwet dient voorop te staan, dat de instelling populair zal moeten zijn, dat de gewenschte militie zich zal moeten aansluiten bij de Inlandsche geaardheid en de beste militaire eigenschappen der verschillende volksgroepen tot ontwikkeling doe komen. Het leger zij dus een *Volksleger* in den waren zin. Wat ikzelf tijdens mijn verblijf in Zwitserland van de populariteit van dat leger heb mogen zien en wat ik daarover in de zoo degelijke en belangwekkende verhandeling heb mogen lezen, die in 1912 door Jhr. G. A. A. ALTING VON GEUSAU voor deze zelfde Vereeniging is uitgesproken, heeft in mij de vaste overtuiging gewekt, dat de conclusie waartoe spreker en vergadering toenmaals kwamen, dat dit leger al te mooi, en derhalve niets dan maya is, herzien behoort

te worden, en dat de beginselen, waarop dat leger berust, bij het scheppen van een weermacht in Indië niet straffeloos kunnen worden gemist. Deze hoofdbeginselen zijn voor mij de volgende.

De weerbaarmaking beginne niet met den diensttijd, maar doordringe, van den aanvang af, alle onderwijs en opvoeding, natuurlijk niet in Duitsch militairistischen, maar in den echten Zwitserschen zin. Aanwijzing voor den dienstplicht zij een onderscheiding. De plicht rust in beginsel op allen, doch uitgekozen worden wie haar zullen mogen vervullen. Zeer korte maar frequente oefentijden, te regelen in verband met de gewone werkzaamheden der dienstplichtigen. Behoorlijke betaling op de dagen, dat dienst wordt gedaan. Aanmoediging van wapenhandel voor weerplichtigen op ruime schaal. Ook kader en officieren grootendeels géén beroepsofficieren, maar opkomend wanneer dat noodig is, en tijdens den duur van het opkomen bezoldigd, en overigens in de gelegenheid gesteld door bijeenkomsten en cursussen onder leiding van de beroepsofficieren op de hoogte te blijven.

Een Volksleger, dat op zulke beginselen berust, zal in Indië zéér populair zijn en de beste weerbare eigenschappen, die in de Indonesiërs sluimeren, tot uiting brengen.

Dit is een oordeel op langdurigen omgang met de Indonesiërs gegrond, en trouwens door de praktijk reeds bevestigd.

Immers de populaire Barisan van Madoera, waar zich tal van liefhebbers aanmelden voor elke opengekomen plaats, en het Legioen van Mangkoe Negoro zijn in hoofdzaak volgens de evenbedoelde beginselen ingericht.

Blijkens het helder overzicht door den oud-resident van Madoera, F. FOKKENS, in zijne brochure „Eene afzonderlijke verdediging van Java en Madoera” gegeven, zijn de soldaten in dit Madoereesche volkslegertje van twee bataljons veelal landbouwers, die het baantje van barisan er bij waarnemen. Zij zijn niet gekazerneerd, doch voorzien ook op de dagen, dat zij opkomen, zelf in huisvesting en voeding, waarvoor zij dag voor dag hlandja ontvangen boven hun maandelijksche bezoldiging ten bedrage van vier gulden voor de manschappen,

tien gulden voor de sergeants en zestig tot twee honderd zestig gulden voor de officieren van luitenant tot majoor. De deelnemers aan de barisan zijn vrij van de overige desa-diensten en van de betaling van het voor de heeren-diensten in de plaats getreden hoofdgeld.

Het legioen van Prins MANGKOE NEGORO telt, na de intrekking van de 800 ruiters, nog 700 man infanterie. Officieren zijn de familieleden van den Prins, die daarvoor geschikt geacht worden. De bezoldigingen zijn zeer bescheiden, waartegen geen bezwaar bestaat daar het geen beroepsofficieren geldt (al zijn ze zeer goed gedrild) en de bezoldiging dus een soort bijslag bij de normale inkomsten vormt. De functie van soldaat bij het legioen en te meer nog het bekleeden van een graad is een zeer gezocht iets. Het legioen van Prins PAKOE ALAM is indertijd afgeschafte tot grooten spijt van de prinselijke familie, welke zeer veel prijs stelt op het bekleeden van rangen in ons leger, zij het ook maar à la suite. De wederinvoering of uitbreiding der legioenen in elk der vier vorstenlandjes niet alleen, maar ook overal elders waar een dynastie of traditie een goed middelpunt vormt (ook met de Madoereesche barisan was dit eigenlijk het geval, en in tal van regentschappen is zulk een centrum van groepeerings aanwezig) zou zeer in den smaak vallen.

Voor de verdere eilanden zou zulk een barisan legioen op vele plaatsen te vormen zijn en goede diensten kunnen bewijzen. Ook elders in den Archipel zal men bereid zijn te streven naar de handhaving van de traditie van de Nederlandsche Driekleur en als de denkbeelden VAN HEUTZ—VAN DER WEIJDEN juist zijn, wat vermoedelijk het geval zal blijken, dat men de verdere eilanden op de guerilla-wijze met vliegende kolonnes tegen vijandelijke operaties zal hebben te verdedigen, dan zullen deze dynastieke bari-sans daarbij — mits goed geëncadreerd en getraind — uitstekende diensten kunnen bewijzen.

Ziehier dus een aanknoopingspunt en begin van uitvoering voor den algemeen geldend te maken weerplicht. Hoewel zulke dynastieke bataljons vooral plaatselijk belang hebben is toch, zooals de ervaring leert, een opnemen ervan

in een grooter verband niet ondoenlijk. Volgens bevoegd oordeel van den Indischen Generalen Staf voldeed de infanterie der Mangkoe Negaran zeer goed bij de brigade-oefeningen en de groote manoeuvres. Maar de eigenlijke ruggegraat van het Volksleger is op een andere wijze te construeeren, en wel door de landelijke desa als basis te nemen. Aan den Gouverneur-Generaal, in overeenstemming met den Volksraad, blijve overgelaten de desa's aan te wijzen waar de weerplicht, waartoe alle ingezetenen gehouden zullen moeten zijn, ook werkelijk wordt ingevoerd. Daarbij wordt aangegeven hoeveel personen in iedere desa kunnen worden aangenomen, en dit getal wordt gekozen uit wat er door leeftijd enz. in aanmerking komen kan. In de desa's, waar de weerplicht voor de eerste maal wordt ingevoerd, dient het desahoofd een opgave in van dienstplichtigen. Na een behoorlijke keuring vallen daarvan af wat lichamelijk of psychisch (b.v. door vreesachtigheid, gemoedsbezwaren, enz.) ongeschikt blijkt. Aan de overigen wordt vergund aan de oefeningen deel te nemen. Maar steeds moet het een voorrecht blijven. Overste MERENS acht het in zijn voorstel tot invoering van een vrijwillige militia onjuist om bij grooter aantal dan noodigt blijkt het desahoofd de keuze toe te vertrouwen. Bij geleidelijke doorvoering van de weerplicht van streek tot streek heeft men het in de hand om door de aanwijzing van een desa meer of minder te zorgen, dat in de aangewezen desa's alle bruikbare weerplichtigen ook zullen kunnen worden aangewezen.

Maar is dit niet het geval, dan zal er tegen het hooren van het oordeel van de desahoofden niet zulk een bezwaar mogen worden gemaakt. Het desahoofd kent de menschen als geen ander, en deugen de desahoofden werkelijk niet, dan verbeterde men het gehalte, maar het gaat niet aan dat de Regeering zelf a priori hare beambten ongeschikt en onbetrouwbaar acht. Bovendien moet de toestand zoo worden, dat er niet gevreesd behoeft te worden dat iemand het desahoofd omkoopt om hem niet op de lijst te stellen, maar dat hij omgekeerd er wat voor over heeft om in aanmerking te mogen komen. De instructie der recruten dient plaatselijk

te geschieden evenals bij legioen en barisan het geval is. Voor oefeningen in grooter verband, waarvoor geschikte tijdstippen, rekening houdende met de landbouwwerkzaamheden, gemakkelijk te vinden zijn, worden op geschikte plaatsen vaste kampementen gemaakt. Van zelf wijzen een drietal centrale punten (Preanger-stelling, Magelang en Malang) zich daarvoor aan. De aan te wijzen desa's zullen volgens de goede gedachte van Maj. HOLLE langs de spoorbaan te zoeken zijn, waar de instructeurs hen gemakkelijk kunnen bereiken, en vanwaar ook aan elken oproep en mobilisatie gemakkelijk te voldoen is.

De weerbaarheidsgedachte moet alle lagen des volks doordringen en daaraan zal door de kaderopleiding op gemakkelijke wijze tegemoet kunnen worden gekomen. Op de kweekscholen voor onderwijzers en de opleidingsscholen voor Inlandsche ambtenaren en in het algemeen op de inrichtingen van uitgebreid lager en middelbaar onderwijs worde de stelselmatige oefening in den wapenhandel onmiddellijk ter hand genomen. De aanwijzing van een enkel onderofficier per school schijnt hiervoor voldoende. Tijdens de 4 tot 6 jarige opleiding op bedoelde onderwijsinrichtingen wordt een schifting gemaakt tusschen wie al of niet voor kader of officiersrang in aanmerking komt. Na het beëindigen van hun studie voor onderwijzers- of ambtenaarsdiploma kunnen zij, die geschikt geacht worden, een instituut voor kaderopleiding volgen (met internaat) en eventueel nog voor Volkslegerofficier in opleiding worden genomen. Het feit, dat hun opname in hun later te bekleeden werkkring daardoor eenige maanden vertraagd wordt schijnt geen ernstig bezwaar, te minder waar daartegenover het voordeel staat, dat zij op hun scholen of in hun bestuursressort aan de instructie van het volksleger aandeel kunnen nemen. De aanwijzing van deze goed opgeleide jongelieden als kader heeft het voordeel, dat zij zoowel de Nederlandsche als de Inlandsche taal goed spreken en daardoor de aangevozen middelaars zijn. Ook voor zoover zij eventueel in hun civielen dienst niet in de gelegenheid zijn om actieven arbeid te verrichten (ik denk b.v. aan een in de verdere

eilanden geplaatst ambtenaar of Inlandsch onderwijzer, al zal daar ook allicht op het gebied van padvinderij, wapenhandel enz. wat te presteeren zijn) zal toch aan het behalen van een militairen graad of rang eenig geldelijk voordeel te verbinden zijn, terwijl er zooveel mogelijk naar gestreefd moet worden om alle gegradueerden eens per jaar de gelegenheid te geven oefeningen of manoeuvres mede te maken. In Zwitserland vindt men dit zeer gemakkelijk. Op een onderwijs-inrichting, naar een der leeraren informeerende, bleek deze veertien dagen „absent pour le service”. Zulk een korte onderbreking van den dagelijkschen sleur is in alle diensten en voor alle ambten ougetwijfeld hoogst nuttig en aangenaam te achten, en dit sportieve verklaart de groote en echte belangstelling, waarin zich het Zwitsersche volksleger mag verheugen. Zoo moeten wij het in Indië ook krijgen. Liefde en belangstelling en een goede geest, dan komt de geoefendheid er ook wel.

De grootte van het volksleger kan, verstandig aangevat, zoo hoog worden opgevoerd als maar noodig is. Voor een leger van 150.000 man behoeven uit 1500 desa's maar 30 man per desa te zijn aangewezen. In aanmerking nemende, dat de desa's op Java naar schatting tusschen 300 en 2000 zielen tellen (gemiddeld $\frac{80.000.000}{40.000} = 750$ zielen) zal dit gemakkelijk te bereiken zijn.

Voor de goede instructie zal in verband met de verspreide opleiding en de wapenhandeloefeningen op de scholen heel wat kader benoodigd zijn. Het ligt voor de hand dat het Indische staande leger, voor zoover niet voor expedities benoodigd, in ruime mate voor de opleiding van het Volksleger te benutten zal zijn, doch daarnaast zal veel kader uit Nederland onmisbaar blijken.

Het is hier de plaats de vraag te beantwoorden of niet in dit stelsel plaats zou moeten zijn voor een Europeesch gedeelte. De Europeesche militie in Indië ware op gelijken voet in te richten, d. w. z. dat de bij de schoolopleiding geschikt blijkenen vooral voor kader en opleiding tot volksleger-officieren in aanmerking moeten komen. Daarbij zou het alle aanbeveling verdienen om de Europeesche en ont-

wikkelde Inlandsche jongelieden op dezelfde instituten in opleiding te nemen hetgeen aan de saamhoorigheid zeker ten goede komen zal.

De Europeesche dienstplichtigen, die niet voor kader in aanmerking worden gebracht, zullen in den regel tot stads-corpsen behooren (aangezien zij immers in de steden verblijf houden) waarin zij met de Inlanders gezamenlijk de oefenplicht vervullen in al die gevallen, dat er geen aanleiding wordt gevonden om speciale Hollandsch-sprekende of Maleisch-sprekende groepen te formeeren. Ook zonder principieel scheiding tusschen de volksrassen te maken zal ongetwijfeld blijken, dat individuen uit het eene of het andere ras meer geschikt zijn voor het eene of voor het andere onderdeel van eene legerformatie of voor de behandeling van een bepaald wapen (mitrailleur b.v.), voor vliegenier, enz.

Dit alles komt tot zijn recht bij de uitvoering in de praktijk, zoo deze met open oog plaats heeft.

Uit een billijkheidsoogpunt wordt er van vele zijden voor gevoeld, dat niet slechts de Indiër gelegenheid krijgt om tot de verdediging van Nederlandsch-Indië zich voor te bereiden, doch dat ook Nederlandsche militie uit het moederland daarvoor wordt aangewezen. Naar mijn persoonlijk gevoelen is er echter meer aan Nederlandsch kader dan aan Nederlandsche manschappen behoefte, al zou de beschikbaarheid van een 20.000 man Nederlandsche miliciens in Indië van groote waarde te achten zijn. Maar zal Holland ooit zijn Grondwetsartikel, dat zoo in strijd is met zijn Koloniale roeping, wijzigen ten behoeve van Indië's verdediging?

Als men een Vloot wil scheppen met alles wat er bij hoort, en een Volksleger van eenige beteekenis tot stand wil brengen, dient er geld te zijn.

De ons meest toelachende splitsing is de volgende. Indië betaalt al wat er noodig is voor het leger, de vlootbasis, de werven en het kleine materiaal met inbegrip van snelle kruisers en onderzeeërs. Nederland betaalt wat er noodig is voor een slagvloot. Aan zijn eer als Koloniale mogendheid is Nederland verplicht deze kosten zelf te dragen.

Indië betale geheel en al datgene wat in Indië voor de defensie noodig is. Hiervoor dient te worden geleend, en naar een raming, die ik hier geen gelegenheid heb uit te werken, zou een kwart milliard zeker noodig te achten zijn. De rente en aflossing hiervan kan Indië ongetwijfeld dragen, en te eerder zal Indië daartoe bij machte zijn indien dit geld grootendeels ook weer in Indië verwerkt wordt en ten goede komen kan aan de industriele opleving, die wij noodig hebben.

Hoe moet de zaak der defensie in gang worden gezet? De wijziging van art. 113 R.R. heeft de deur voor de vorming van een volksleger geopend. Thans dient er een man met militair genie te komen, die het vertrouwen heeft der Inlandsche bevolking en die omgekeerd ook haar vertrouwt om de noodige voorbereidingen te treffen. Zulk een man valt hier in Nederland als met den vinger aan te wijzen. Men wijze hem aan en geve hem gelegenheid het noodige te doen.

Stelt men mij de vraag: zoudt gij een volksleger voor Indië vertrouwen? Zullen de aldus gewapenden niet de wapens wenden tegen hun voogd? dan is mijn antwoord: ten volle zal Nederland op Insulinde's trouw kunnen rekenen als Nederland als een waar en waardig voogd zich ten opzichte van Indië gedraagt.

De Inlandsche bevolking weet het en heeft het begrepen, dat Nederlands leiding onmisbaar en zegenrijk voor haar kan zijn zoo slechts die leiding oprecht en eerlijk wordt gegeven.

Als Nederland *liefde* geeft aan Indië zal het eene liefde bij de Indonesiërs wakker roepen, die in de wereldgeschiedenis haar gelijke niet heeft. Want de grondtoon van het Indonesische karakter is overgave, trouw en verknochtheid. Laat Nederland zich die liefde en die trouw waardig maken en zij zal ze in ruime mate ervaren. Nederland make zich Indië tot Bondgenoot.

Ik heb gezegd.

De VOORZITTER: Mijnheer LABBERTON. Namens de Vergadering betuig ik U mijn hartelijken dank voor hetgeen U ons hebt medegedeeld omtrent het onderwerp, dat door U is ingeleid. U hebt daarbij verschillende denkbeelden aangeroerd en enkele hoofdlijnen aangegeven, zooals ook Uwe bedoeling is geweest, waaromtrent verschil van meening zal bestaan. Ten einde over een en ander van gedachten te kunnen wisselen, zal ik gaarne het woord verleen en aan de personen, die zich daartoe aanmelden.

De Heer LABBERTON heeft mij medegedeeld, dat enkele heeren van het Comité „Indië Weerbaar” gaarne eenige woorden zouden willen toevoegen aan het door hem gesprokene. Mag ik alsnu het eerst aan U, PANGERAN ARIO KOESOEMA DININGRAT vragen, of U het woord wenscht te voeren?

De PANGERAN deelt mij mede, dit gaarne te willen doen in de Javaansche taal. Voor wie in Indië is geweest, zal het geen moeite zijn het gesprokene te volgen en te verstaan; voor de overigen zal dit echter niet mogelijk zijn, maar wij hebben een tolk in den Heer VAN HINLOOPEN LABBERTON, die het voor ons onbegrijpelijke gesproken woord in de Nederlandsche taal zal overbrengen.

Ik geef thans het woord aan den PANGERAN.

De Heer PANGERAN ARIO KOESOEMO DININGRAT: Geachte vergadering. Met betrekking tot de weerbaarmaking van Indië zou ik, als vertegenwoordiger van de vorstenzonen van Soerakarta en van de Mangkoe Negara het volgende willen zeggen. Met betrekking tot de ontwikkeling op 't gebied van onderwijs, economie, landbouw, enz. zijn allen 't eens dat het nuttig en noodig is en ten voordeele van Indië. Ten aanzien van de militaire weerbaarmaking echter zouden de meeningen verdeeld kunnen zijn. Dat behoeft toch niet, want die ontwikkeling op militair gebied is even noodig en ook in het voordeel van Indië.

Wanneer in een desa de krijgshaftigheid van aard ontbreekt, wanneer de goede militaire deugden afwezig zijn,

dan zijn de menschen in die desa de speelbal van boosdoeners, omdat ze den moed missen zich te verzetten.

Ik zelf meen de weerbaarmaking onmisbaar om de inlandsche geaardheid te verbeteren en het goede daarvan tot uiting te doen komen. De schoonste eigenschappen der grondleggers van de Javaansche dynastieën zijn ksatrija- of riddereigenschappen geweest. Durf en beslistheid te midden van gevaren zijn noodig ter bescherming van de goede orde in het Rijk. Immers de militair in den goeden inlandschen zin is niet slechts een vechter met de wapenen, maar ook een beschermer.

Mijn overgrootvader PANGKOE BOEWANA VI, zeide altijd als er uitgetrokken werd: bedenkt wel dat ge ridders zijt en u ridderlijk gedragen moet.

Een van mijn voorvaderen had een buisje dat den naam draagt van Onto Koesoemo — een erfstuk, dat bij plechtige gelegenheden gedragen wordt. 't Is een soort van harlekijnsjasje. Op elk van de vakjes was een zakje en daarin werd een geldstuk bewaard om tijdens de expeditie gebruikt te worden. Indien het geldstuk voor iets slechts of minderwaardigs werd gebruikt was het strijk en zet dat de drager op de plek waar het was gedragen, werd gewond.

Het zijn die denkbeelden van militaire eer en ridderlijkheid welke bij de militaire ontwikkeling moeten worden aangekweekt en bevorderd.

Bij de militaire weerbaarmaking zal men dan niet alleen gerust kunnen zijn bij een aanval, maar dan zal ook Ned. Indië onder Nederlands leiding groot en sterk kunnen zijn.

De Voorzitter: Is er nog iemand die het woord verlangt? Ik geef nu het woord aan den Heer MAS NGABEHI DWIDJO SEWOJO.

De Heer MAS NGABEHI DWIDJO SEWOJO. Mijnheer de Voorzitter. Geachte Vergadering. In een bijeenkomst van personen, die bij uitstek deskundigen zijn op militair gebied, acht ik mij feitelijk niet bevoegd om het vraagstuk van de weerbaarmaking van Indië in uw midden te behandelen.

Zooals echter reeds vele malen is gezegd, omvat het denkbeeld van „Weerbaar Indië” zooveel en velerlei, dat ik mij nochtans gedrongen voelde om aan uwe uitnoodiging tot het deelnemen aan deze spreekbeurt gevolg te geven. Het schijnt mij goed toe om den heeren krijgskundigen vooral op het hart te drukken, dat de weerbaarheid van Indië niet alleen en uitsluitend uit een militair oogpunt beschouwd moet worden. Ik bedoel daarmee, dat de militaire defensie weliswaar de voornaamste factor is in onze weerbaarheidsactie, maar dat de oplossing van het militaire vraagstuk nimmer mag geschieden ten koste van het heil en geluk van het volk, dat wij juist met onze actie in de toekomst willen beveiligen en beschermen.

Houdt mij ten goede, dat ik deze lezing niet in den gebruikelijken vorm van een betoog heb samengesteld, maar in dien van een dialoog. Voor mij, die de Nederlandsche taal slechts moeizaam kan hanteeren, levert deze vorm het minst moeilijkheden op; hij is eenvoudig en overzichtelijk.

Dit gefingeerde gesprek, waarin ik de opvatting van „Boedi Oetomo” omtrent „Weerbaar Indië” zal trachten in 't kort weer te geven, laat ik plaats grijpen tusschen een Nederlander en den afgevaardigde van de zoeven genoemde vereeniging:

Vraag: Welke categorie van personen vertegenwoordigt gij in de „deputatie Indië Weerbaar”?

Antwoord: Ik vertegenwoordig de Javaansche vereeniging „Boedi Oetomo”.

Vr.: Wat is „Boedi Oetomo” voor een vereeniging en wat is haar hoofddoel?

Antw.: Aangezien „Boedi Oetomo” het meerendeel der ontwikkelde inlanders onder haar leden telt, kan zij genoemd worden de vereeniging der intellectueelen. Haar hoofddoel is: de harmonische ontwikkeling van land en volk van Java.

Vr.: Is zij een politieke vereeniging?

Antw.: Zeer zeker is „Boedi Oetomo” een politieke vereeniging, indien men „politiek” opvat in den zin van „Staatkunde”: kunde om een staat, een volk, een organisatie

richtig en met wijsheid te bestieren. Voor zoover dus „Boedi Oetomo” tracht het Javaansche volk met beleid, omzichtigheid en wijsheid naar een hooger volksbestaan op te voeren, heeft zij een politiek karakter.

Vr.: Hoe groot is wel de vereeniging?

Antw.: „Boedi Oetomo” telt op dit oogenblik 50 afdeelingen en pl.m. 7000 leden.

Vr.: Tot hoever strekt zich het ressort van „Boedi Oetomo” uit?

Antw.: Geheel Java en die gedeelten der Buitenbezittingen, waar een genoegzaam aantal Javanen wonen om in staat te zijn een afdeeling van „Boedi Oetomo” op te richten.

Vr.: Waar heeft „Boedi Oetomo” afdeelingen in de Buitenbezittingen?

Antw.: Te Kota-Radja, Bandjarmasin en Medan, terwijl opgemerkt dient te worden dat de afdeelingen in de twee eerst genoemde plaatsen uitsluitend Javaansche militairen tot hare leden hebben.

Vr.: Hoe is „Boedi Oetomo” er toe gekomen om mede te gaan met de actie van het Comité „Indië Weerbaar”?

Antw.: Omdat de weerbaarmaking van het Javaansche volk reeds lang op het programma van „Boedi Oetomo” stond voor dat het Comité zijn actie was begonnen. Het volgende zal U duidelijk maken dat „Boedi Oetomo” de roep „Indië Weerbaar” niet slechts als een gelegenhedsleuze heeft aangevaard om daarmee als vlag hier in Nederland rechten te vragen en verlangens kenbaar te maken, maar dat „Boedi Oetomo” met hart en ziel ook de militaire weerbaarheid van Indië wenscht.

Als het belangrijkste werk van „Boedi Oetomo” onder het bestuur van RADEN NGABEI WEDIODIPOER (den bekenden Dr. RADJIMAN) is te beschouwen de propaganda voor de invoering der Inlandsche Militie.

In het begin van het jaar 1915, hield de kapitein DINGER te Batavia en op andere plaatsen lezingen over de invoering eener Inlandsche militie. Het Hoofdbestuur van „Boedi Oetomo”, dit vernomen hebbende, ging over tot een bestuursvergadering om te overwegen het voor en het tegen dier

instelling en kwam ten slotte na rijp overleg tot het besluit, dat de Inlandsche militie uit een volksopvoedkundig oogpunt van groot belang is te achten. Het meende, dat vele gebreken van het Javaansche volkskarakter het best bestreden kunnen worden door tucht en discipline, door den zin voor orde en regelmaat, gevolgen welke een militair dienstverband met zich meebrengt. Bovendien acht het hoofdbestuur de militie noodzakelijk voor de krachtige verdediging van Java, opdat het ontwikkelingsproces op den weg naar een waardig volksbestaan, dat onder leiding en met hulp van Nederland verkregen zal worden, niet verstoord worde.

Ten gevolge van bovengenoemde overwegingen heeft het Hoofdbestuur van „Boedi Oetomo” twee zijner leden uitgezonden om over geheel Java propaganda te maken voor de Inlandsche militie en tevens om te weten te komen, hoe de massa der Javanen over dit onderwerp denkt. De op- en aanmerkingen op die te houden meetings vernomen, zouden het Hoofdbestuur gegevens verstrekken omtrent de gezindheid van het volk jegens de voorgestelde instelling. Het zou dus worden een soort van referendum of enquête. Uitverkoren werden RADEN SASTROWIDJONO, destijds djaksa van Sragen, en mijn persoon, die respectievelijk het westelijk en het oostelijk deel van Java gingen bereizen. Het resultaat van deze propaganda-tochten was, dat op de daaropvolgende algemeene vergadering van „Boedi Oetomo” te Bandoeng in de maand Augustus 1915 een motie werd aangenomen, luidende:

„De algemeene vergadering van „Boedi Oetomo”, gehouden te Bandoeng op den 5den en 6den Augustus 1915;

Overwegende, dat voor den verderen geleidelijken vooruitgang van deze landen urgent is, dat de rust en orde geen oogenblik wordt verstoord;

Overwegende, dat het volk het zijne moet bijdragen om bedoelde rust en orde te verzekeren;

Overwegende, dat een stand leger in ieder geval duurder zal blijken dan militie;

Acht de invoering van den militieplicht voor de inlanders noodzakelijk, doch geeft, aangezien bedoelde vergadering in

de details der uitvoering daarvan, met het oog op de vele daarbij gerezen bezwaren in het duister tast, de noodzakelijkheid te kennen, dat omtrent deze materie het gevoelen van het volk wordt gehoord, zoodat een volksvertegenwoordiging in het leven moet worden geroepen."

De conclusie van deze motie geeft U het afdoende antwoord op uw vraag, waarom „Boedi Oetomo” mee is gegaan met de actie van het Comité „Indië Weerbaar”.

Vr.: Kunt ge mij nog meer vertellen omtrent de gronden, waarop „Boedi Oetomo” haar wensch naar militaire weerbaarheid baseert?

Antw.: Onze vereeniging grondt haar wensch naar militaire weerbaarheid op de overtuiging, dat, wanneer Indië weerloos blijft, in aanmerking nemende den onrustwekkenden wereldtoestand, dat land vroeg of laat in handen zal vallen van een andere mogendheid.

Vr.: Is er „Boedi Oetomo” veel aan gelegen, of Indië onder leiding van Nederland blijft en zoo ja waarom?

Antw.: Alles, omdat wij, bewoners van Indonesië, anders steeds van meesters zouden moeten verwisselen en alzoo telkens opnieuw het lijdenslot van een overheerscht volk zouden moeten beginnen, terwijl wij onder Nederland, gezien de associatie- en ethische politiek door de Nederlandsche regeering sedert het begin dezer eeuw gevolgd, de overtuiging koesteren, dat wij binnen niet al te langen tijd een plaats zullen innemen in de rij der beschaafde en ontwikkelde volkeren. Wij zeggen dan ook oprecht, dat onze deelname aan de weerbaar-actie uitsluitend wordt geleid door de zorg voor ons eigen lot.

Vr.: Verlangt „Boedi Oetomo” alleen militaire weerbaarheid?

Antw.: Volgens de opinie van „Boedi Oetomo” is militaire weerbaarheid ondenkbaar zonder dat ook met alle kracht en naar vermogen gewerkt wordt aan de economische, intellectuele en politieke weerbaarheid. „Boedi Oetomo” wenscht dus weerbaarheid in alle opzichten en dit is geheel in overeenstemming met haar schoone streven: de harmonische ontwikkeling van land en volk.

Vr.: Hoe stelt „Boedi Oetomo” zich de militaire weerbaarheid voor?

Antw.: De organisatie van de militaire weerbaarheid laat „Boedi Oetomo” over aan de deskundigen op militair gebied, want daarin is de vereeniging een leek. Zij heeft echter de vaste overtuiging, dat de afdoende weerbaarmaking van Indië ondenkbaar is zonder Inlandsche militie. „Boedi Oetomo” wenscht dus, dat de verdediging, behalve aan een vloot en aan een staand leger, ook zal worden opgedragen aan de landskinderen zelve door middel van de militie. De voordeelen eener militie, die dadelijk in het oog springen, zijn, zooals ik reeds te voren heb gezegd: de opvoedende kracht voor individu en volk en de goedkoopste, althans in vergelijking met een kostbare vloot of een zeer sterk staand leger alleen.

Vr.: Denkt gij, dat de invoering der militie onder de massa der Javanen in goede aarde zal vallen?

Antw.: Dat zal afhangen van het beleid der overheid in het regelen der militie. „Boedi Oetomo” gelooft echter niet in de bekwaamheid van Nederlanders alleen om deze materie uit te werken, omdat het vraagstuk niet slechts van technischen aard is, maar ook een psychologische zijde vertoont. Technisch acht zij Nederlanders natuurlijk wel competent, maar er is toch reden om te vreezen dat den deskundigen op militair gebied ontbreekt de juiste kennis omtrent aard, karakter, kortom omtrent de psyche van het huidige Javaansche volk als zoodanig. „Boedi Oetomo” is er van overtuigd, dat, wanneer de militie verkeerd wordt uitgewerkt en toegepast, er dan een ongewenschte oppositie zal ontstaan. Zij is tot deze overtuiging geleid door de ondervindingen, opgedaan op haar zoeven gencemde propagandatocht voor de militie in 1915, over geheel Java ondernomen. Mij werd menig scheldwoord naar het hoofd gegooid, gelukkig nog niet door de massa als zoodanig, zoodat ik thans de hoop koester op enthousiasme bij eventueele zending weer als propagandist, indien maar de lessen der ervaring worden ter harte genomen.

Vr.: Hoe denkt gij dan de militie in te stellen?

Antw.: Aan een of meer deskundigen moet de uitwerking van het militie-vraagstuk worden opgedragen, maar de beslissing moet berusten bij een volksvertegenwoordiging, zoodat het Javaansche volk in de invoering der militie het uitvloeisel ziet van zijn eigen wil. „Boedi Oetomo” acht dus de instelling eener volksvertegenwoordiging noodzakelijk als een gebiedende eisch des tijds.

Vr.: Die volksvertegenwoordiging kan immers niet zoo maar dadelijk in het leven worden geroepen?

Antw.: Zooals ik vernomen heb uit den mond der bevoegdste autoriteit hier te lande, is de in te stellen Volksraad de kiem, waaruit de volksvertegenwoordiging zal ontspruiten. Voorloopig acht ik dus de instelling van de militie de eerste taak van den Volksraad. Aangezien echter de leden gedeeltelijk benoemd worden, kan de Regeering van Ned.-Indië niet omzichtig genoeg wezen in de keuze der te benoemen leden. Dezen moeten mannen zijn, die waarlijk met hart en ziel het heil van het volk zijn toegedaan.

Vr.: Is „Boedi Oetomo” dan reeds voldaan met den volksraad zooals die nu geregeld is?

Antw.: Voldaan in geen geval, doch voorloopig ziet zij daarin althans een vooruitgang, vooral, naar mijn meening, na de verklaring van de bedoelde hooge autoriteit. Wij houden dan ook vast aan de belofte: „de volksraad is de kiem, waaruit de volksvertegenwoordiging zal ontspruiten”.

Vr.: Wie zal de kosten dragen van de bewapening ter verdediging van Indië?

Antw.: Natuurlijk de belanghebbenden.

Vr.: Rekent gij Nederland ook tot de belanghebbenden?

Antw.: Zeer zeker; zelfs komt het in de eerste plaats in aanmerking, want het behoud van Indië komt in de eerste plaats ten voordeele van Nederland, zoowel materieel als moreel. Nederland heeft voor een groot deel zijn rijkdom en aanzien te danken aan Indië.

Vr.: En Indië dan, is dat ook niet belanghebbende?

Antw.: Ja, doch alleen die categorie van personen, die door hun welstand en positie de rust en orde in Indië

noodig hebben. Daarmee wil ik zeggen, dat vooral de niets-bezittende klassen der bevolking in geen geval mogen belast worden ter bestrijding der defensie-kosten, want dat zou anders het doel voorbij streven. De verhooging der economische kracht van het gansche volk is ook een element in „weerbaar Indië”.

Vr.: Wie rekent gij tot de categorie der welgestelden en bekleeders van een goede positie?

Antw.: Zoowel Inlanders als Vreemde Oosterlingen en Nederlanders in Indië, die vermogend zijn en een hoog inkomen bezitten.

Vr.: De grens lijkt mij moeilijk te trekken...

Antw.: Die grens is zoo maar niet te bepalen en makkelijk is het niet; dat moet toegegeven worden. Het behoort tot de zwaarste taak van de volksvertegenwoordiging, voorloopig dus van den Volksraad. Er is dus reden te meer om den Volksraad goed samen te stellen, vooral ook weer met het oog op de te benoemen leden.

Vr.: Wat acht gij de voornaamste factor om de weerbaarheid te doen slagen?

Antw.: De afhankelijkheid der Inlanders jegens de Nederlanders, anders gezegd: de nationalisatie van de verdediging ten aanzien der Inlanders, de verdediging van Indië moet voor de Inlanders een nationale zaak worden, een beveiliging van eigen have en goed en van gezin en huis.

Vr.: Welke maatregelen, denkt gij, moeten worden getroffen om die afhankelijkheid te bevorderen...

Antw.: Het eenige afdoende middel is de instelling van de zoozeer begeerde volksvertegenwoordiging met wetgevende macht. Maar voor deze tot stand is gekomen zoeken men dat middel in de vermeerdering en de verbetering van de bestaande maatregelen tot vooruitgang van Indië, o.a.:

a. uitbreiding en verbetering van het inlandsch onderwijs in den uitgebreidsten zin van het woord;

b. herziening der positie van de inlandsche beambten en ambtenaren in alle takken van dienst; herregeling der tractementen, zoodanig, dat uitersten niet meer te vinden zijn,

en vooral verbetering van de positie der inlandsche mindere militairen;

c. meer medezeggenschap der Inlanders in de politieke huishouding van Indië, waardoor het ontstaan van een volksvertegenwoordiging met wetgevende macht bespoedigd wordt.

Vr.: Wat stelt zich „Boedi Oetomo” voor met dat alles te bereiken?

Antw.: Zelfstandig Indonesië.

Vr.: Wat zal de verhouding zijn tusschen Indonesië en Nederland?

Antw.: De verhouding van bondgenooten in de ware beteekenis van het woord: een volkerenbond van pl.m. 60 millioen, waarvan de leden elkanders gelijken zijn in alle opzichten: intellectueel, moreel, economisch en militair weerbaar, waardoor zij te zamen een waardige plaats zullen innemen in de toekomstige wereldordening.

De VOORZITTER: Mijne Heeren. Het is op het oogenblik half tien. Ik geloof, dat het wel goed is na de inspanning, betoond bij het aanhooren van hetgeen de sprekers hebben te berde gebracht, ons nu een weinig te ontspannen door een kwartier te pauseeren.

De Heer RHEMREV komt ter vergadering.

Bij de heropening van de vergadering zegt de VOORZITTER: Mijne Heeren. Wij zullen de vergadering vervolgen. Ik geef alsnu het woord aan den Heer LAOH en daarna aan degenen, die zich successievelijk zullen aanmelden.

De Heer LAOH: Mijne Heeren. Ik ben lid van de Deputatie van het Comité „Indië Weerbaar” als vertegenwoordiger van de „Perserikatan Minahassa”. Deze is met haar 15000 leden als ik het wel heb de tweede vereeniging van Ned. Indië. Ze is opgericht door inlandsche onderofficieren uit de Minahassa en heeft haar werkzaamheden rustig opgevat en niet alleen dat ze de belangen van haar militaire leden, een

8000 in getal, behartigt, maar ze wijdt zich ook aan de geregelde ontwikkeling van de Minahassabevolking in het algemeen.

Het vereenigingsleven in Ned. Indië dateert van den tijd van den Russisch-Japanschen oorlog. Het succes der Japanners heeft het Indische volk feitelijk doen ontwaken en het besef doen geboren worden, dat het bruine ras ook wel in staat is iets te praesteeren in de wereld. Die stoot is in de eerste plaats gevoeld in de Minahassa, welke dan ook de eerste vereeniging van Ned. Indië bezit.

Ik zal mij in verband met deze vergadering bepalen tot de belangen van de militaire leden der „Perserikatan Minahassa”. Zooals ik zeide zijn er van de 15000 leden plus minus 8000 militairen en een 2000 gewapende politiedienaren, in totaal dus 10.000 personen, die in Ned. Indië het gezag van Nederland helpen handhaven. Ik zal nu even in hoofdzaak de grieven van die militaire leden van de „Perserikatan Minahassa” behandelen en hoop dat deze vereeniging, waarin ik tal van officieren van het Indische leger zie, zal willen medewerken om voor die grieven een oplossing ten gunste van de Minahassers te vinden.

Het inlandsch kader dan kan het niet verder brengen dan onderofficier, sergeant. De hoogere onderofficiersrangen zijn voor hen gesloten. Niet alleen voor hen, ook voor de Amboneezen en andere inlandsche militairen. Zij zijn hierover te meer ontevreden omdat verschillende proeven hebben aangetoond dat zij heel goed in staat zijn Europeesche militairen te vervangen. Het tekort in de verschillende wapens wordt reeds aangevuld met Amboneezen.

Hier veroorloof ik mij een kleine afwijking van mijn onderwerp. Ten opzichte van den Minahasser wordt nog steeds gehandhaafd de benaming Ambonees. Dat is onbillijk tegenover den Minahasser. Er zijn wel tweemaal zooveel Minahassers als Amboneezen in het leger, 8000 Minahassers tegen circa 4000 Amboneezen. Men ziet dus dat de naam „Ambonees” niet de ware naam is voor deze menschen in ons leger. Intusschen dit is slechts een quaestie van naam, maar er zijn menschen die er voor gevoelig zijn.

Ik kom nu weer op mijn onderwerp terug. De Minahassers zouden dus graag zien, dat de hogere onderofficiersrangen, sergeant-majoor, adjudant en ten slotte ook onderluitenant, ook werden opengesteld voor alle soldaten, niet behorende tot de Europeanen. De inwilliging van dezen wensch is naar mijn bescheiden meening volkomen billijk.

Zoo kom ik tot de bespreking van de vraag op welke wijze de hogere onderofficiersrangen eventueel opengesteld moeten worden. Natuurlijk moeten volkomen dezelfde eischen gesteld worden aan Minahassersche en Europeesche militairen met dien verstande echter dat de examens voor de Minahassers in het Maleisch, in stede van in het Hollandsch worden afgenomen. In verband hiermede vestig ik er de aandacht op dat op nog te weinig scholen onderricht in het Nederlandsch wordt gegeven. Er dienen dan ook in het leger cursussen te worden gehouden, toegankelijk voor fuseliers en korporaals die met vrucht een gouvernements inlandsche 1e klasse school hebben afgeloopen en wier schoolsche kennis alzoo gelijk gesteld kan worden met die van hun Europeesche collega's, uitgezonderd dan het Nederlandsch. De kosten van deze lessen in de Nederlandsche taal zouden zeker worden opgewogen door het voordeel van het leeren van de Nederlandsche taal in het Nederlandsche leger door de niet-Europeanen. De beide categorieën zouden elkaar beter begrijpen, hetwelk kan leiden tot goede samenwerking in de toekomst.

Een tweede grief van de Minahasser onderofficieren, van wie de meesten getrouwd zijn, is, dat ze gehuisvest zijn in de kampementen met de ongehuwde militairen op dezelfde zalen. Ze vinden het onbillijk dat de gehuwde Europeesche onderofficieren wèl, de Minahassische niet afzonderlijk gehuisvest worden. Ze vermeenen uit beschavingsoogpunt niet zoover beneden hun Europeesche collega's te staan, dat zulk een zedenkwetsende toestand voor hen gehandhaafd zou mogen blijven. En Nederlanders, die dikwijls in de Minahassa zijn geweest en deze vergelijken met de plattelands toestanden in Nederland, waaruit zeker de meeste koloniale worden gerecruteerd, zijn ook die meening toegedaan.

De Minahassers begrijpen heel goed, dat er geen voldoende aantal onderofficierswoningen kan gebouwd worden, maar ze zouden al tevreden zijn als de Regeering besloot tot verstrekking van huishuur-indemniteit, zoodat ze buiten de kazerne konden gaan wonen.

Dan is een algemeene wensch der Minahasseronderofficieren om ook te mogen contribueeren voor het weduwen- en weezenfonds voor Europeesche militairen. Met plezier zouden ze hun contributie betalen ten einde vrouw en kinderen tegen alle eventualiteiten te verzekeren.

Ten slotte de finantieele zijde van het vraagstuk der inlandsche militairen. In den laatsten tijd treden duizenden Minahassers in dienst tot aanvulling van het stijgend tekort aan Europeesche soldaten. Maar ze worden niet naar evenredigheid met de verrichte diensten betaald. Ze krijgen, om te beginnen, een lagere bezoldiging. Uit billijkheids oogpunt doe ik een beroep op deze vergadering, waarin ik zooveel zie wier woord van groote beteekenis kan zijn om maatregelen uit te lokken, waardoor de finantieele positie der inlandsche militairen zóó verbeterd wordt, dat de gerechte grieven, welke hunnerzijds slechts schoorvoetend worden geuit, in de naaste toekomst worden weggenomen, allereerst door de bezoldiging meer in overeenstemming te brengen met de tijdsomstandigheden. Ik hoop niet te vergeefs een beroep op deze vergadering te hebben gedaan en meen te moeten aanvoeren dat het niet alleen geldt een groote 8000 Minahassers en 4000 Amboneezen, maar ook 17.000 Javaansche militairen. Zij allen verlangen: 1e hun finantieele positie te verbeteren opdat niet de lagere betaling een voortdurend stempel van minderwaardigheid op hen drukke; 2e. dat de hogere onderofficiersrangen ook voor hen zullen open staan. Voor den officiersrang is de mogelijkheid van eene gelijkstaande opleiding reeds geopend; thans resten alleen nog de hogere onderofficiersrangen, sergeant-majoor, adjudant en onderluitenant, die voor de Indonesiërs gesloten zijn.

Hiermede heb ik de grieven der Minahassers kenbaar gemaakt.

Omtrent de inlandsche militie kan ik heel kort wezen. Toen 31 Augustus j.l. ook in de Minahassa verschillende bijeenkomsten werden georganiseerd ter bespreking van de bekende motie, werd algemeen door de hoofden en de bevolking medegedeeld, dat zij bereid waren, zoo noodig, niet alleen hun zonen af te staan maar ook hun beurzen te openen voor de defensie. Het volk is bereid tot het hoogste offer dat men als burger den Staat kan brengen, het offer van het eigen leven.

Maar . . . . militie en heerendiensten kunnen moeilijk samengaan. Wil men de eerste aanvaarden dan moet men afschaffen de onbetaalde diensten, eene belasting in arbeid, waarvan niemand is vrijgesteld en welke niet afkoopbaar is. Deze onbetaalde diensten zijn de plaag van de Minahassa, de oorzaak waarom zoovelen toetreden tot het leger of een ander bestaan in den vreemde zoeken. Ik kan er dan ook niet genoeg den nadruk op leggen, dat de militie alleen aanvaard kan worden, indien tegelijkertijd de vernederende heerendiensten worden afgeschaft.

De Heer MERENS: Mijnheer de Voorzitter. Ik heb alleen het woord gevraagd om op een enkel punt mijn meening tegenover die van den Heer LABBERTON te stellen. Ik zou kunnen volstaan met een verwijzing naar mijn voordracht over de verdediging van Indië, drie maanden geleden hier gehouden, welke geheel als antwoord zou kunnen dienen op hetgeen de Heer LABBERTON heeft gezegd.

Over één enkel punt zou ik echter — zeer in het kort — nog even willen spreken, nl. over de militie. Naast een woord van hulde aan den Heer LABBERTON over de wijze, waarop hij zijn denkbeelden heeft voorgedragen, wil ik hem zeggen dat ik hem benijd. Ik benijd hem zijn optimisme, zoo geheel ontlogen aan de werkelijkheid, dat hij op zijn leeftijd heeft weten te behouden, een optimisme, dat wij, officieren, misschien gekoesterd hebben toen we zeer jeugdige tweede luitenants waren, dat we echter geheel zijn kwijt geraakt, nadat we de werkelijkheid hadden leeren kennen.

De Heer LABBERTON wil de militie, eerst op Java, en dan

in heel Indië zoo inrichten, dat het als een voorrecht wordt beschouwd er bij te dienen. En hij stelt zich als ideaal het Zwitsersche stelsel met zeer korte diensttijden en frequente herhalingsoefeningen. Doch in Zwitserland begint het werk al bij de jeugd, welke opleiding reeds gericht is op de verdediging van het eigen land, terwijl de geestestoestand, die in Zwitserland inderdaad bestaat, maar niet zoo ineens in het leven is te roepen in andere landen, met name niet in Indië. De Heer LABBERTON stelt het thans reeds als mogelijk voor; ik geloof daarentegen dat — als het in Indië al mogelijk is — die toestand toch eerst na zeer vele geslachten, zeg na honderd jaar ingespannen arbeid en volkomen toewijding, zal zijn te bereiken. En we dienen vóór dien tijd weerbaar te zijn.

Als voor de militie per dessa van ongeveer 750 zielen 30 man worden uitgetrokken, zooals de Heer LABBERTON wil, dan komen we alleen op Java al tot een leger van 1.2 miljoen man en, als men dan inderdaad het dienen in de weermacht als zoo'n voorrecht zal beschouwen en er zoo gaarne toe bereid is, dan zal, lang vóór 't leger die sterkte heeft bereikt, Indië geheel en ten volle verzekerd zijn tegen een vijandelijken aanval. Men moet echter niet vergeten, dat zulk een weermacht zeer langzaam gevormd wordt. Het Japansche leger, dat beroemd is om zijn militaire eigenschappen, is ook niet gevormd in zeer korten tijd; daarmee zijn 50 jaar heen gegaan. En nu zijn de eigenschappen van den Javaan lang niet dezelfde als die van het Japansche volk; de geestestoestand in Japan bood 50 jaar geleden veel meer waarborgen voor de vorming van een goed leger dan die van den Javaan op het oogenblik. Wellicht is in de verre toekomst de verwezenlijking van het ideaal van den Heer LABBERTON mogelijk, maar we hebben thans enkel en alleen te vragen: wat kunnen we op het oogenblik doen ter verdediging van Indië?

Zooals al is gezegd, zal het bij invoering van de militie afhangen van de wijze, waarop de zaak wordt aangepakt, of ze in goede aarde zal vallen of niet. Daarom alleen al is 't een zeer gevaarlijk ding, plotseling een gedwongen

militie in te voeren, waarvoor 't Indische volk nog niet rijp is. Al drie maanden geleden heb ik gezegd, dat de gedwongen militie, volgens 't stelsel VAN HEUTSZ—VAN DER WEIJDEN op het oogenblik niet is in te voeren. Als men voor een jaarlijksch contingent van 14.000 man telkens 1 op de 20 jongelingen uitpikt, — wat door het dessahoofd of door de lagere Inlandsche ambtenaren zou moeten geschieden — op grond van de intellectualiteit der uitgekozenen, heeft men groote willekeur en corruptie te vreezen en zaait men onder de bevolking een groote verbittering. Ik sta in deze meening niet alleen. De Heer COLIJN heeft in de Eerste Kamer van 't stelsel VAN HEUTSZ—VAN DER WEYDEN gezegd: „ik acht het een krankzinnigheid; ik heb er geen ander woord voor”. (Handelingen blz. 681).

En ook de Minister van Koloniën is het blijkbaar met mijn bestrijding eens geweest. Ten minste, hij heeft het stelsel van gedwongen militie laten varen voor het door mij aanbevolen stelsel van *vrijwillige* militie voor de inlanders, dat ik mij verbonden denk aan een capitulantenstelsel, waarbij geen gouvernementsbetrekking kan worden bekleed door iemand, die niet van te voren heeft gediend.

Bij een vrijwillige militie kan men den oefeningstijd zoo lang nemen als noodig is om goede soldaten te vormen; met een gedwongen militie echter gaat men denzelfden weg op als in Nederland, waar men er steeds op uit was om den dienstdtijd zoo kort mogelijk te doen duren. Bij een gedwongen militie zal men in Indië dezelfde ellende krijgen met 8 $\frac{1}{2}$, 6 en 4 maanders en zal de oefeningstijd zeer onvoldoende zijn. Een vergelijking met Zwitserland gaat niet op. De Zwitser is heel anders dan de Javan. Geen volk is meer militair aangelegd dan het Zwitsersche; vandaar de korte oefeningstijd. Als de Zwitser in het leger treedt, behoeft men hem slechts aanvullingsoefeningen te doen doorloopen om hem tot een volmaakt soldaat te vormen.

Ik ben geen idealist en ik stel me van de vrijwillige militie niet veel voor, als er geen groote voorrechten aan verbonden worden, voorrechten, die op prijs worden

gesteld door hen, die we bij voorkeur in het leger wenschen, n.l. de hooger ontwikkelden . . . sociale voorrechten, vooral bestaande in aanspraak op gouvernementbetrekkingen met uitsluiting van anderen, maar ook politieke rechten. De regel moet gevolgd worden, dat alleen hij, die zijn militieplicht vervult, ook de rechten van den volwaardigen burger krijgt en rechten van préséance, en dan wel in de eerste plaats het stemrecht voor verschillende publiekrechtelijke lichamen in Indië. Op die wijze heffen we door de militie uit de grauwe massa diegenen op, die sociaal voelen, wordt een gezond sociaal leven bevorderd, wat van groote waarde is voor het Indische volk.

Dit stelsel is niet nieuw. Het bestond al in de Romeinsche republiek vóór MARIUS. Alleen de volwaardige burger kon in het leger dienen; de mindere man was uitgesloten, daar hij geacht werd niet voldoende sociaal te voelen.

Niet spoedig is zoo'n leger te vormen; het gaat slechts geleidelijk en de snelheid wordt bepaald door de snelheid waarmede men goed militiekader zal kunnen vormen. Past men zulk een wijze van legervorming niet toe, dan krijgt men geen leger doch slechts een krachteloze massa, waarop het woord Kanonenfutter met recht van toepassing zal zijn.

Gelukkig heeft de door den Minister van Koloniën in principe aanvaarde wijze van militievorming, zooals die door mij werd uiteengezet, in de beide kamers der Volksvertegenwoordiging toejuiching gevonden, niet alleen van links of rechts, doch van de zijde van de meest verschillende staatspartijen.

De Heer RHEMREV: ¹⁾ Mijnheer de Voorzitter. Ik wil enkel verklaren dat de beweging van „Indië Weerbaar” voor geen enkel stelsel partij heeft gekozen. Als in zekeren zin de vader van de beweging, want ik mag me dat vaderschap gerust toekennen, verzeker ik dat de beweging enkel en

¹⁾ Door het *niet* terugontvangen der toegezonden tachygraphische aantekeningen wordt niet ingestaan dat het door dezen spreker ter vergadering gesprokene, geheel volledig is weergegeven.

alleen er naar streeft Indië weerbaar te maken. Hoè, het middel waardoor, laten we geheel over aan de Regeering. Zij alleen toch beschikt over de deskundigen, die haar van voorlichting kunnen dienen. Laat men eindelijk de onderlinge veeten eens op zij zetten en enkel denken aan het streven om Indië weerbaar te maken.

De Heer VAN HINLOOPEN LABBERTON: Mijnheer de Voorzitter. Het spijt mij te zijn gedwongen om de woorden van een der Deputatieleden recht te zetten, en nog wel van een die zich hier proclameert tot „Vader” van de beweging „Indië Weerbaar”. Indien de Heer RHEMREV niet na afloop van de lezing waartegen hij opponeert ter vergadering was gekomen, dan zou hij gehoord hebben, zooals U allen dit gehoord heeft, dat door mij uitdrukkelijk is geconstateerd, dat de werkzaamheid van onze Deputatie zich bepaalt tot de aanbieding der motie zonder meer, en dat ik geheel uit eigen hoofde spreek en niet namens het Comité „Indië Weerbaar” als ik mij uitspreek over het *hoe* der weerbaarmaking.

Als Vertegenwoordiger van het Comité „Indië Weerbaar” verklaar ik hier echter in die kwaliteit, dat den Heer RHEMREV niet het recht toekomt om zich hier in eenigerlei functie uit te geven, hetzij als vader of als hoofd of als leider van de Deputatie. Op het laatste oogenblik daaraan nog als lid toegevoegd is hij hier niets anders dan een „lid der Deputatie „Indië Weerbaar”” zonder meer, eene Deputatie uitgezonden door het Comité onder voorzitterschap van Mr. H.'s JACOB te Batavia. Als Vertegenwoordiger van dat Comité treed ik op, en ik verklaar dat mij in Indië nimmer is gebleken, dat dit meeningen huldigt ten aanzien van de beteekenis van Indië's weerbaarmaking als door den Heer RHEMREV voorgestaan.

Gaarne eere gevende aan wien deze toekomt, wil ik erkennen, dat de Heer RHEMREV het eerst mij over de zaak heeft gesproken, maar van den aanvang af heb ik het standpunt gehuldigd, dat deze weerbaarmaking als een bij uitstek Indisch belang moest worden beschouwd, en dat

alleen op die basis de medewerking der Inlandsche vereeniging, ten behoeve van welker verkrijging een beroep op mij werd gedaan, zou zijn te erlangen. Bij mijne gansche Indische propaganda voor de weerbaarheidsidee heeft dit bij mij op den voorgrond gestaan, door al mijne Inlandsche vrienden is dit steeds zoo begrepen, en het Comité „Indië Weerbaar” dat de Deputatie samenstelde, is dit — met uitzondering naar in Holland is gebleken van den Heer RHEMREV — altijd volkomen eens geweest. De militaire weerbaarmaking als zoodanig kan nooit *doel* zijn voor ons, zij is voor ons het *middel* om door verzekering van rust en orde en door ongestoorde handhaving van Indië's integriteit Indië's verdere ontwikkeling mogelijk te maken.

Dit blijkt duidelijk uit de door het Comité in Indië vastgestelde bewoordingen, waarmede de Motie aan H.M. de Koningin is aangeboden,¹⁾ en ook uit de Motie zelf blijkt

---

¹⁾ Bij het aanbieden der Motie aan H. M. de Koningin werd de volgende toespraak gehouden :

„Toen er op den laatsten verjaardag van Uwe Majesteit alom in Nederlandsch Indië betoogd werd voor de noodzaak eener tijdige en afdoende weerbaarmaking van dat eilandenrijk tegen een mogelijke vijandelijke aanranding, is daarbij de gedachte gerezen om door een deputatie (van vereenigingen) uit verschillende bevolkingsgroepen voortgekomen, persoonlijk in Nederland te doen betuigen van de gevoelens, welke in Nederlandsch-Indië voor weerbaarmaking van het land gekoesterd worden. Aan de verwezenlijking van deze gedachte danken wij thans het voorrecht voor Uwe Majesteit te mogen verschijnen als boden van het deel van Nederland, dat in Azië tusschen de keerkringen gelegen is, om Haar tegelijk met de verzekering van onze gehechtheid aan het Koninklijk Huis ook de verzekering over te brengen, dat de uitspraak, die belichaamd is in de Motie, welke op 31 Augustus j.l. allerwege in Nederlandsch-Indië op openbare bijeenkomsten is aanvaard, de welgevestigde overtuiging uitdrukt van de overgrootste meerderheid van dat gedeelte der bevolking van Nederlandsch-Indië, dat door zijne ontwikkeling in staat kan worden geacht zich een eigen oordeel te hebben kunnen vormen. Het is een algemeen verspreide wensch in Nederlandsch-Indië om weerbaar te zijn tegen een mogelijken vijand, die het onverhoopt zou mogen bedreigen, omdat het in die weerbaarheid een waarborg ziet voor de regelmatige voortzetting van het werk der staatkundige, maatschappelijke en economische ontwikkeling van land en volk, dat daar thans in uitvoering is. Nederlandsch-Indië is er zich van bewust, dat zijne weerbaarmaking niet

afdoende, dat steeds heeft voorgezeten bij het Comité het denkbeeld van de voortzetting der associatie-politiek, dat de geheele actie niet wil het militarisme zonder meer doch het militarisme als middel en noodzakelijk beding voor het voortbestaan in de toekomst van den band tusschen Nederland en zijne koloniën.

Uit het antwoord van H. M. de Koningin mag worden afgeleid, dat die opinie ook bij Haar evenals in andere hooge kringen hier te lande heeft ingang gevonden, getuige de woorden van de Voorzitters der eerste en tweede Kamers van de Staten Generaal.

Wat nu de kwestie der Inlandsche militie betreft zoo moet ik als voor de helft onjuist de mededeeling van den Heer RHEMREV wraken, dat „Sarikat Islam” en „Boedi Oetomo” beide de invoering daarvan zouden verzoeken. Alleen „Boedi Oetomo” vraagt hierom. De „Sarikat Islam” stelt zich op het standpunt, dat militie een nieuwe plicht en een nieuwe

te bereiken is zonder dat het daarvoor lasten zal hebben te dragen. Het mag die lasten echter met vertrouwen tegemoet zien nu de instelling van een Volksraad de gelegenheid heeft geopend zelf zich over die lasten uit te spreken.

Wij spreken de vurige hoop uit, dat de weg, die Nederlandsch-Indië voor zich afgebakend ziet, niet door oorlogsgeweld moge worden gekruist.

Vredelievend van aard en wars van eerzuchtige staatkundige bedoelingen, houdt de bevolking van Nederlandsch-Indië den blik slechts op den eigen geboortegrond gericht en verlangt zij in haar geheel slechts rustig haar aangevangen ontwikkelingsgang onder Nederlands leiding te kunnen vervolgen. Zij heeft vooral gedurende den heerschenenden volkerenoorlog geleerd de zegening van den vrede op hare hooge waarde te schatten. Hare gehechtheid aan den vrede wordt alleen opgewogen door hare gehechtheid aan haar geboortegrond en aan huis en hof. Mochten deze onverhoopt door buitenlandsch geweld gevaar loopen, zoo zal evenwel in de volkeren van Nederlandsch-Indië — ook daarvan durven wij Uwe Majesteit de verzekering geven — een vuur ontstoken worden, dat hen zonder aarzelen het leven op het spel zal doen zetten voor de verdediging van het land hunner inwoning (waar dit vereischt wordt).

Als onderpand van deze gevoelens verzoeken wij Uwe Majesteit eerbiedig een exemplaar te willen aanvaarden van de Motie, waarin de wensch tot eene tijdige en afdoende weerbaarmaking van Nederlandsch-Indië zich op 31 Augustus j. l. aldaar heeft uitgesproken.”

druk zou zijn voor een reeds zwaar belast volk. Het vraagt niet om een nieuwen druk, maar verklaart zich bereid om ze, als het onmisbaar blijkt, te aanvaarden en belooft in dat geval alle medewerking aan het Nederlandsch gouvernement. Wel verre dat het Comité, zooals de Heer RHEMREV, a priori een tegenstander van de invoering eener Inlandsche militie zou zijn, kan ik hier mededeelen, dat oorspronkelijk in de Motie, zooals het ontwerp daarvan aan de deelnemende vereenigingen van te voren is toegezonden, een zinsnede was opgenomen waarin om de invoering van eene Inlandsche militie werd gevraagd. Welnu, op verzoek van de „Sarikat Islam” is deze zinsnede geschrapt. Dit moet de Heer RHEMREV weten, want hij was evenals ik zelf tegenwoordig op de Comitévergadering waar dit verzoek werd ingewilligd. Het is mij niet duidelijk hoe de Heer RHEMREV zulk een onjuiste voorstelling van de wenschen der „Sarikat Islam” kan blijven propageeren.

Ten aanzien van de opmerking van den Heer MERENS, heb ik met zeer veel genoegen gelezen het korte exposé van diens betoog over Indië's verdediging hier in „Krijgswetenschap” gehouden. Hij is er geluk mede te wenschen dat de door hem verdedigde denkbeelden zijn overgenomen door den Minister en de instemming van de Kamers hebben gevonden.

Het is al 35 jaar geleden, dat we samen optimist waren, maar ik moet verklaren, de Heer MERENS is optimistischer dan ik zou durven zijn. Ik vind een vrijwillige militie een hoogst gevaarlijk experiment en meen dan ook dat invoering van zoo'n vrijwillige militie weinig kans van slagen zal hebben. De invoering moet m.i. gedwongen zijn. Algemeene dienstplicht moet worden ingevoerd en tot uitvoering gebracht in die streken waar dit noodig blijkt, met ruime gelegenheid tot vrijstellingen. Maar geen vrijwillige militie, en vooral geen schijnbaar vrijwillige, met een capitulantenstelsel er achter.

Het voornaamste bezwaar tegen het plan VAN DER WEIJDEN heb ik gemeend te kunnen ondervangen door op andere wijze de zaak in te richten. Waar n.l. het aantal miliciens

bij verplichte militie veel te groot zou worden en 't niet zou aangaan uit zooveel desa's samen één man te kiezen, zou ik den Gouverneur-Generaal de bevoegdheid willen verleenen de desa's en gebiedsdeelen aan te wijzen, waarin de militie wordt ingevoerd. Die aanwijzing zou dan moeten beginnen met de desa's aan de spoorlijnen. Ik zie niet in, dat daar iets onbillijks in zou gelegen zijn. Zij profiteeren immers van die ligging ook. Er zijn nog heele gebieden waar de volksstammen nog in wilden staat leven. Die kan men immers niet onder een militiewet brengen! Geleidelijk aan kan men dan later den maatregel invoeren overal waar de Gouverneur-Generaal in overleg met den Volksraad dit wenschelijk acht.

Ik stel me zoo¹ voor dat successievelijk van West naar Oost op Java langs de spoorlijn de militie wordt ingevoerd en al degenen ingelijfd, die er voor in aanmerking komen. Geleidelijk wordt voortgegaan met de aanwijzing, tot het leger een voldoende sterkte heeft. 't Moet verder zoover komen, dat men in een aangewezen desa den militieplicht niet beschouwt als een akelige noodzakelijkheid, maar als een aangenamen plicht, een speciale, bijzondere bevoorrechtiging, en dit kan, als men het Volksleger-systeem van Zwitserland of 't barisan-stelsel invoert.

Dat zal trouwens in vele nu al 't geval zijn. De Minahasser bijvoorbeeld is nogal weerbaar van aard; dan heeft men b.v. de Atjehers, de Madoereezen en de Timoreezen, waar inderdaad de vechtliefhebbers zijn. En dit geldt voor nog een aantal stammen. Het zal gelden voor Java ook, als men de zaak goed inricht.

De inlanders willen gaarne militair zijn, maar niet in de omstandigheden van een kazerneering, zooals nu, en ook voor 't beroep van vechtsoldaat voelt hij niet veel. Doch hij voelt wel voor militaire oefening, dit getuigen de legioenen welke bestaan hebben en nog bestaan en waarvoor de animo zéér groot was en is.

Het is alleen de groote vraag van den vorm te vinden, waaronder de inlander soldaat zal zijn. Hij moet niet te lang vastgehouden worden, niet bij voortduring. Soldaat-landbouwer,

dat lijkt me voor Java het ideaal denkbeeld. Onder dien vorm lijkt me op Java veel te doen en kan de militie bij gedeelten worden ingevoerd.

De Heer RHEMREV: 1) Mijnheer de Voorzitter! Niettegenstaande de bewering van den Heer LABBERTON, houd ik wel degelijk mijn vaderschap staande. Trouwens de kapitein VERMEER is in deze vergadering aanwezig en hij zou u daar alles van kunnen vertellen. Tot mijn spijt zie ik me gedwongen den inleider nogmaals te bestrijden. In een interview dat is verschenen in *De Avondpost*, welk nummer ik tot mijn spijt eerst dezer dagen in handen heb gekregen, — 't is ondertekend en ik weet absoluut niet wie de ondertekenaar is, maar dat doet er ook minder toe — spreekt hij zich over de quaestie lijnrecht tegen. In de eerste kolom verklaart hij: „De wenschen van dit comité, voerde verder de Heer LABBERTON aan, zijn, dat Indië wel weerbaarheid wil, alsook hiervan de lasten dragen, maar meteen zeggen hoe de militie zal geregeld worden en de lasten over het volk verdeeld.” Maar in de volgende zegt de Heer LABBERTON: „Het Comité „Indië Weerbaar” doet ten aanzien van de weerbaarmaking van Indië, geenerlei bepaalde voorstellen, en laat het „hoe” geheel aan de bevoegde autoriteiten over. Dat wil dus zeggen, dat Indië meegaat met elke wijze waarop de weerbaarmaking zal geschieden. „Het kan, dus het moet”.”

Is 't eene juist, dan is 't andere onjuist.

Ik voor mij verklaar nogmaals dat de motie van „Indië Weerbaar” enkel en alleen vraagt een afdoende verbetering in de defensie, maar het hoe overlaat aan de Regeering. Dat is het standpunt geweest, geen ander.

De Heer MERENS: Mijnheer de Voorzitter! Ik zal heel kort zijn. Als de Javanen zóó militair gezind zijn, dat ze de invoering van de militie in de desa's langs de spoorwegen

---

1) Zie noot op blz. 611.

met vreugde tegemoet zullen zien, dan zal het bij invoering van een vrijwillige militie, waaraan zeer bijzondere voordeelen zijn verbonden, vrijwilligers *stroomen*, en is 't alleen maar de vraag hoe we die snel genoeg in een leger onderbrengen.

De Heer SEWOJO: Mijnheer de Voorzitter! Ik erken onzen plicht als lid der deputatie „Indië Weerbaar” om alleen de motie aan te bieden aan H. M. de Koningin en het Opperbestuur. Maar behalve het mandaat van het Comité „Indië Weerbaar” heb ik ook nog een mandaat van mijn vereeniging. Dat is bekend bij het Comité „Indië Weerbaar” en ook bij den Heer IDENBURG, het hoofd van de deputatie in Nederland. En als ik den wensch geuit heb van „Boedi Oetomo”, om invoering van een inlandsche militie, dan heb ik gehandeld volgens het mandaat van mijn vereeniging en handel ik niet buiten mijn recht. Wanneer de Heer RHEMREV gelijk had met zijn bewering, dat ik niet het recht zou hebben mij hier als een voorstander van de invoering eener militie te doen kennen, wat zou men dan wel van dien heer zelf mogen denken, die zich telkens als een tegenstander van die invoering doet kennen. Op hem is dan toch wel van toepassing het Hollandsche spreekwoord: „de pot verwijt den ketel, dat hij zwart is”. Want als ik mijn mandaat te buiten ga, als ik de militie *aanraad*, dan gaat hij het zeker ook te buiten zoo hij ze *afraadt*.

De VOORZITTER: Mijne Heeren! Met het oog op het late uur ben ik verplicht een einde te maken aan de discussie. Wij hebben verschillende personen gehoord en ieder van ons kan nu zelf zijne gevolgtrekkingen maken. Wat mij betreft, wil ik de vergadering even in herinnering brengen, dat de behandeling van de weerbaarmaking van Indië reeds op verschillende onzer bijeenkomsten heeft plaats gehad. Het is een vraagstuk van buitengewoon belang inderdaad. Wij verheugen ons dan ook in de aanwezigheid in ons midden van de deputatie „Indië Weerbaar” omdat die

deputatie, als zij is wedergekeerd in Indië, zal kunnen mededeelen, dat in onze Vereeniging buitengewone belangstelling is getoond voor verandering van den tegenwoordigen toestand in Indië.

Wij hebben meer in het bijzonder het oog gevestigd op het militair gedeelte en dat is zeer te begrijpen, omdat dit gedeelte een onderdeel is van de groote weerbaarmaking van Indië. Welvaart in Indië, gepaard met welvaart in Nederland, is niet anders te bevorderen dan door een goede bescherming van alle middelen, welke daartoe leiden, namelijk: onderwijs (vooral in de Nederlandsche taal), landbouw, cultures, mijnbouw, nijverheid, scheepvaart, handel, hygiëne en bestuur. en de onderlinge samenwerking van die verschillende organen.

De geschiedenis van Indië leert ons, dat de Nederlanders voor het eerst in 1596 in Indië zijn gekomen met het doel om handel te drijven. Het was de *Maatschappij van verre*, die daartoe schepen uitzond, waarvan de gezagvoerders in onderhandeling traden met de inlandsche vorsten en bevolking. Later — in 1602 — was het de *Oost-Indische compagnie*, die bij octrooi van de Algemeene Staten het recht kreeg, in naam van de hooge overheid der Vereenigde Nederlanden, met de Indische vorsten verbonden en verdragen te sluiten, oorlog te voeren, vestingen aan te leggen, krijgsvolk aan te nemen en ambtenaren en bevelhebbers aan te stellen. In den beginne kregen wij het te kwaad met de Portugeezen en de Spanjaarden, naderhand ook met de Engelschen. Dikwijls werd onze hulp ingeroepen door verschillende inlandsche vorsten tegen andere en moest de Oost-Indische compagnie strijd voeren, om kracht bij te zetten aan de aangegane overeenkomsten en zich te verdedigen tegen aanvallen op hare factorijen. Uit een en ander sproten nieuwe verdragen voort, welke haar het bezit van gebied toekenden, o.a. als dank voor de verleende hulp.

Het is dus meer dan 300 jaar geleden, dat door ons in den Indischen archipel voor het eerst werd opgetreden. Langzamerhand hebben wij aldaar gebied verkregen, met

Batavia als hoofdzetel van het gezag en den handel, ontstonden er Nederlandsche koloniën en werd het Nederlandsch gezag, vaak eerst na langdurigen strijd, in alle deelen van den Archipel erkend.

Veel is er in die 300 jaren gebeurd, waaronder van belang is te herinneren aan het feit, dat in 1800 de Staat, met de schulden, ook de bezittingen en rechten van de Oost-Indische compagnie heeft overgenomen en dat gedurende de jaren 1811—1816 het Nederlandsch gezag door het Engelsche is vervangen. Van nog meer belang is het hier ter plaatse te doen uitkomen, hoezeer het Nederlandsch-Indische bestuur — vooral in de laatste jaren — er naar heeft gestreefd ontwikkeling en welvaart onder de inheemsche bevolking te brengen en in welke hooge mate o.a. de scheepvaart reeds is toegenomen.

Het is een verblijdend teeken, dat de Indische bevolking tot de erkenning komt, dat zij veel aan dat bestuur heeft te danken en al meer en meer beseft, dat zij van hare zijde de Nederlandsche regeerders behoort te steunen, om hen in staat te stellen hun taak ten volle te volbrengen en haar de voordeelen daarvan te doen genieten.

Dit blijkt thans duidelijk uit de uitzending van de deputatie „Indië Weerbaar”, met het doel de krachtdadige hulp van Nederland in te roepen om Nederlandsch-Indië weerbaar te maken, in den ruimsten zin des woords, en te getuigen van de bereidwilligheid der Indische bevolking om daartoe mede te werken.

Waar dus die bevolking bereid is hare hulp te verleen, moeten wij de uitgestoken hand aanvaarden en wel door onzerzijds een beroep te doen op hare medewerking, om gezamenlijk met alle krachten en middelen de welvaart te bevorderen, ook waar het geldt het grondgebied te beschermen tegen eventueele aanvallen van buiten af, dus dit bespaard te doen blijven voor de noodlottige gevolgen ervan. Dat kan alleen door *sterk* te zijn, d.w.z. door te beschikken over eene gewapende macht, en wel *zoo sterk mogelijk* aan strijdkrachten en strijdmiddelen.

Wat nu betreft de quaestie der militie, zij vooropgesteld,

dat in Nederlandsch-Indië noodig is eene weermacht *te land* en eene *ter zee* en dat beide deelen zoowel door Nederland als door Indië zullen moeten worden geleverd. Daaruit volgt, dat er een zoo groot mogelijk onderling verband in de steunverleening moet worden gebracht, waartoe ik reken, dat op Nederland in het bijzonder de plicht rust het *intellect* en op Indië de *krachten* te leveren. Het hoogere en het lagere kader zullen dus in de eerste plaats door de Nederlanders moeten worden verstrekt; later zullen daarvoor ook in aanmerking komen de intellectueelen onder de Indiërs.

Bij de invoering eener militie ¹⁾ moet m.i. ook nog voorstaan de leidende gedachte, dat de verdediging van Nederlandsch-Indië niet alleen geldt Java, maar ook omvat die van de z.g. Buitenbezittingen. De bevolking aldaar moet dus ook worden aangespoord om haar eigen land te helpen verdedigen, in vereeniging met de Nederlandsch-Indische land- en zeemacht ter plaatse.

Hoezeer er groot verschil in de rassen der bevolking van die landen bestaat, vermeen ik toch, dat het mogelijk zal zijn langzamerhand ook daár de gedachte te doen doordringen, dat, door in dezelfde richting te werken, het spoedigst mogelijk de land- en de zeemacht worden versterkt, dus deze in staat zullen zijn mogelijke aanvallen te weerstaan, ja zelfs te voorkomen.

Ik hoop, dat hetgeen wij vanavond gehoord hebben eene aansporing te meer moge zijn om in dien geest te werken. De middelen, welke gevorderd worden om de land- en zeemacht te versterken, kosten veel geld, maar dat vele geld brengt zijne rente ruimschoots op, namelijk het behoud van Indië, een te reëel belang van Nederland en Indië beide, om niet alles daarvoor over te hebben. Mogen spoedig de middelen daartoe gevonden worden! Moge evenzeer het intellectueele gedeelte van Indië beseffen, dat algemeene

---

¹⁾ M.i. ware het gewenscht, in plaats van „militie”, een ander, de bedoeling juist angevend, *Indisch* woord te bedenken. Zoude wellicht het reeds sinds lang bekende „Barisan” daarvoor in aanmerking kunnen komen?

weerplicht één dier middelen is, aldus te verstaan, dat een ieder naar zijn vermogen dient bij te dragen tot de bevordering van de welvaart van zijn land en tot de bescherming van die welvaart. 1)

Mijne Heeren, ik eindig met mijn dank aan U allen te betuigen voor uwe tegenwoordigheid, in het bijzonder aan de leden van de deputatie van het Comité „Indië Weerbaar”, aan de genoodigden, die gehoor hebben gegeven aan onze uitnodiging tot bijwoning van deze vergadering, aan den inleider en aan de heeren, die aan de gedachtenwisseling hebben deelgenomen. En hiermede, Mijne Heeren, sluit ik deze vergadering.

---

1) Hiermede wordt bedoeld, dat op elk lid der bevolking de *plicht* rust, om, hetzij op *economisch* dan wel op *militair* gebied, de belangen van Land en Volk te behartigen. De Regeering zal de wijze van uitvoering van die verplichting hebben te regelen.